Журнал «Українська Родина» – допомагає створювати гармонію у сім'ї. Мова, історія, традиції і звичаї - все це наша рідна національна культура.

ISSN 1819-9550

№ 3/2024 (143)

Виходить з 15.06.1999 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Міністерства інформації України КВ № 21651-1551 ПР від 02.11.2015р.
Рішення Національної ради № 784 від 14/03/2024 р. Ідентиф. R30-02939.
Засновник: **Біленький С. Я.**
Головний редактор: **Біленька С. В.**
Дизайн та верстка: **ТОВ «СМПГ «ШАНС».**
Адреса редакції: **02140, м. Київ вул. Ревуцького, 44 оф.4;**
Телефон редакції: **(044) 565-75-91**
E-mail: **mail@rodyna.com.ua**
www.rodyna.com.ua

Наша редколегія:

Кагадій В.В. — Саннікова Л.П.
Косачевич П.І. — Сіренко Г.О.
Мицик В.Ф. — Купчин В.К
Павлик О.В. — Терещук А.І.
Просяник І.Г. — Толкач Ю.Г.

На обкладинці:
Авторка дитячого вбрання, майстриня-вишивальниця **Наталія Осіпенко з Василинкою Богомаз та Васильком Василенком**.

Усі права належать ФОП Біленька С.В. та Видавництво ТОВ «СМПГ «ШАНС». Передрук і будь-яке використання матеріалів можливі тільки з посиланням на Журнал «Українська Родина». Редакція має право публікувати будь-які надіслані на її адресу твори, звернення читачів, листи, ілюстровані матеріали і залишає за собою право редагувати матеріали.

Факт пересилання матеріалу до редакції означає згоду автора на передачу редакції всіх виключних прав на використання твору в будь-якій формі і будь-яким способом.

Надання авторами та читачами їхніх персональних даних означає добровільну згоду на їх зберігання та обробку.

Стиль оформлення видання та його зміст є об'єктами авторського права та охороняються згідно з чинним законодавством.

Редакція не завжди може поділяти погляди авторів публікацій, має право відмовити в розміщенні матеріалів на сторінках видання, якщо в них мають місце порушення законодавства, наших технічних чи художніх вимог, не мають практичного застосування для покращення родинного добробуту, несуть шкоду для людей, або відсутня оплата.

За достовірність порад, наведений досвід, рецепти для профілактики та лікування відповідає автор. Наведені у публікаціях поради, методи і рецепти можуть бути застосовані читачами на власний ризик і тільки після консультації з лікарем чи фахівцем з відповідної галузі.

За достовірність фактів, цифр, точність імен, прізвищ відповідають автори, а за зміст рекламних матеріалів – рекламодавці.

Рекламодавець також самостійно несе відповідальність за збереження авторських прав і прав третіх осіб, наявність необхідних ліцензій і відомостей про сертифікацію продукції та послуг згідно з чинним законодавством. У своїх діях видавництво керується тим, що рекламодавець має право і заздалегідь отримав усі необхідні для своєї діяльності, у тому числі і для здійснення публікацій, дозволи. Передачею матеріалів рекламодавець підтверджує факт надання видавництву права на виготовлення, тиражування та розповсюдження його реклами.

Претензії стосовно якості друку і термінів виходу реклами приймаються протягом 30 днів від виходу видання з публікацією.

Надруковано **ТОВ «Друкарня «Літера»**, м. Київ, вул. Сім'ї Хохлових, 8,
Замовлення №79 від 06.06.2024 р.
Друк офсетний. Папір крейдований.
Формат 60 х 84 1/8. Обсяг: 5 ум. друк. арк.
Підписано до друку 07.06.2024 р.
Наклад 25370 примірників.
Ціна договірна.

Передплатний індекс **91640**

© ФОП Біленька С. В.
© Видавництво ТОВ «СМПГ «ШАНС»
© Журнал «Українська Родина»

м. Київ – 2024 р.

СЬОГОДЕННЯ: МИСТЕЦТВО

3. Українське дитяче вбрання: традиції і сучасність

6. Вишиванки: folkmoda.net

9. Салон вишиванок створений з любов'ю і повагою до народного одягу

ЯК ТО БУЛО

12. ЛІТОПИСНА ЗЕМЛЯ ДРЕВЛЯН

18. Українські замовляння

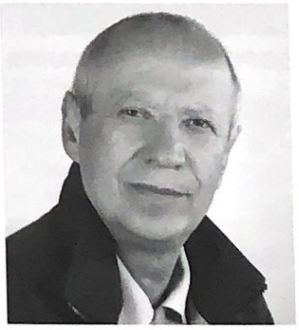

27. КРИВАВА ГОЛКА

ІСТОРІЇ З ЖИТТЯ

30. ВИКРАДЕНА З РАЮ

35. Билиці-небилиці з веселої криниці

36. Бабусин онучок

Українське дитяче вбрання: традиції і сучасність

З-поміж усіх духово-матеріальних досягнень народу найбільшим неоціненним скарбом донині залишається українське традиційне вбрання, серед якого особливе місце займає дитячий одяг. З цього приводу на думку спадає проникліва сентенція Ігоря Мойсеїва, в якій він акцентує увагу на тому, що «одежина – храм душі».

Питання дитячого вбрання привертало до себе погляди багатьох науковців, зокрема Михайла Грушевського, Ніни Заглади, Миколи Махнія, Гарафини Маковій, Ігоря Мойсеїва, Василя Скуратівського, Раїси Свириди, Галини Стельмащук, Павла Чубинського та ін.

Характерною особливістю народного підходу до дитячого вбрання є те, що від народження і до появи першої власної сорочки немовля постійно супроводжував одяг батьків. Як стверджує Гарафина Маковій, новонародженого закутували в батькову сорочку, «щоб батько дитя любив» [2, с. 4].

Павло Чубинський у своїх етнографічних розвідках подає опис поліського звичаю, що побутував у XIX столітті: новонародженого хлопчика сповивали в сорочку батька, а дівчинку – у материну, розрізавши її попередньо в трьох місцях. При цьому в рукавах зав'язували шматок печини, вугілля та дрібну монету [7]. Ці звичаї і пов'язані з ними магічні дії, на нашу думку, мали призвичаїти нову людину до роду, сім'ї, оселі, рідного вогнища.

Родильні обряди, де використовували одяг батьків, зокрема прийняття або сповивання (загортання) у нього новонародженого, також можна вважати першим актом залучення нового члена спільноти до соціального та етнічного середовища майбутнього проживання. Звичай використання поношеного одягу та тканини для дітей має й деяке практичне значення, адже він вважався не таким «небезпечним» для шкіри немовляти, оскільки був «м'яким», комфортнішим для ніжного дитячого тіла.

Хрисанф Яшуржинський наводить такий приклад застосовування одягу батьків в дитячих обрядах: «Під час першої купелі дівчинки на спід стелили поли з татової сорочки, «аби довго не засиджувалася в дівках», якщо хлопчика – мамин станок від сорочки, «аби добру дружину Бог послав» [9, с. 98].

Вважалося, що поки дитина не хрещена не варто використовувати шитий одяг, тому немовлят загортали у пелюшки з батькових чи маминих сорочок.

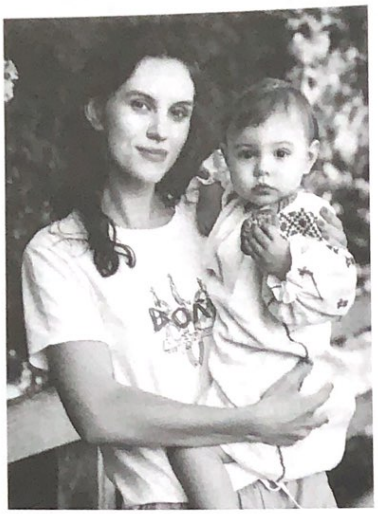
Серед перших особистих речей немовляти центральне місце займало дароване під час хрещення «крижмо», яке, власне, було відрізом білого полотна. Пізніше з крижма могли пошити сорочечку або дбайливо зберігали у скрині.

Як свідчать дослідження, традиційно від народження дітей сповивали: «Ретельно запеленане немовля туго перев'язували згори до низу повивачем, обов'язково випрямляючи його ніжки й ручки. Мінімальна кількість компонентів одягу немовляти (пелюшка й повивач, зрідка шапочка). Хлопчики й дівчатка сповивалися однаково»[5, с. 115].

Припиняли пеленати дитину упродовж періоду від 6 тижнів до (інколи) півроку. Ця суттєва зміна в одязі була пов'язана чи навіть програмувалася першою зміною в мобільних можливостях малюка – умінням сидіти. До 3-4-х років буденний одяг дитини складався з мінімальної кількості компонентів. Зазвичай і взимку, і влітку єдиною одежиною і для хлопчиків, і для дівчаток була сорочечка.

Про особливість крою першої сорочечки дитини пише Ніна Заглада:

«Це був балахон без рукавів. Як правило, на перегнутій навпіл тканині робили отвір для голови, бокових швів не було, рукави не моделювалися [1, с. 79]» .

У дослідженні Гарафини Маковій «Затоптаний цвіт» подибуємо, що першу дитячу сорочку, яка носилася до дев'ятирічного віку, називали «льоля». Авторка пояснює символіку вишивки на ній так: «На льолі подолині вишивали білими нитками ялички, би добре дитя росло, би силу мало. Льолю не можна було підперезувати, би не боліло усередині. І льоля ніколи не мала комірця, би розвійною не була дорога. Першу сорочку дитині обов'язково коло пазушки вишивали синім шовчиком: кілька хрестиків – на чисте, щасливе, присвячене Богу життя. Від дев'яти до дванадцяти-тринадцяти років шили сорочки з гуляром – невисоким комірцем-стоячком. Гуляр обов'язково оздоблювали вишивкою, «аби швидше до людей доросли та люди поміж себе приймали» [2, с. 101].

Дитяча льоля ввійшла в народну мудрість як символ першого важливого здобутку в житті: «Льон росте у полі – будуть гарні льолі», «Хоч у одній льолі, аби до любові», «Як буде доля, то й буде і льоля» [4, с. 112]. У ніжну льолю вбралось вранішнє сонечко у Тараса Шевченка: «Неначе ляля в льолі білій, Святеє сонечко зійшло» [8, с. 79].

Повір'я, пов'язані з одяганням і носінням сорочки, є дуже живучими і збереглися до наших днів. Зокрема, на Уманщині вірили, що одягнута навиворіт натільна сорочка – вірна ознака неприємностей. Особливо це стосувалося дітей: «Одягнув вивернуту сорочу – будеш битий». В інших регіонах України бувало, що сорочку спеціально одягали навиворіт від зурочення. На Волині побутував звичай одягати на дитину «довгу сорочку». Коли малюк уже впевнено ходив, йому одягали щосуботи чисту сорочку, а от в понеділок робити це вважали за гріх. На Полтавщині вірили, що одягати чисту сорочку в неділю зранку – то для Бога, вдень – для людей, а після заходу сонця – для нечистого. Але дітям до року робили це в суботу: «бо буде краще рости». Нова сорочка для дитини не лише «позначала» недільні та святкові дні, але виконувала функції обрядового костюма. На Поділлі одяганням нової сорочки супроводжувався обряд першого обтинання волосся – «пострижини».

Форма сорочки нагадувала містичну для наших пращурів фігуру – квадрат: повністю закритий простір, що захищає свого господаря від негативного впливу оточуючих. Незшиті частини цього квадрату орнаментувалися оберегівими візерунками. Цікаво, що поділ сорочки – найменш орнаментований серед її частин, що за версією Ігоря Мойсеєва, вмотивовується довірою до матері-землі, відкритістю до природно-архаїчного низу, «втягуванням» під купол спідниці родючості рідної землі. Зав'язка сорочки, на думку вченого, захищає людське тіло від доступу негативної енергетики [6, с. 16].

Історико-етнографічні дослідження свідчать, що в традиційній українській культурі статус «дорослості» серед українців був невідривним від участі в трудових процесах. У зв'язку з виконанням певного виду робіт діти переходили на дорослий одяг. Ще у середині XIX століття в Україні носіння справжніх штанів вважалося ознакою соціально-вікової зрілості: їх одягали парубки лише після 15 років. Щодо заміжніх жінок існувала вимога носити плахти повсякденно, тоді як для дівчини це вважалося необов'язковим. У деяких регіонах України незасватана дівчина могла спідницю не носити.

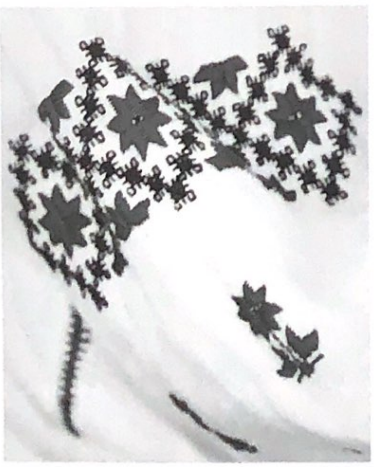
Українська вишивана сорочка стала символом національного руху, пережила радянську спробу знецінювання, набувши нового змісту – відродження. У роки незалежності традиційний український вишитий одяг поступово набирав популярності, перейшов із розряду простого вбрання до категорії «модні речі». Вишиванка як тренд почала використовуватися в багатьох країнах. У ній з'являються родини відомих культурних діячів, зірки кіно та шоу-бізнесу, ведучі, політики, президенти.

У роки повномасштабного вторгнення символом запеклої битви за національну ідентичність став однострій українських військових. У наш час українська вишиванка – це «піксель» воїна ЗСУ, що вже ввійшов в історію.

Нині вишита дитяча сорочечка-льоля все більше користується попитом як чудовий подарунок, тому молоді батьки дбають про її доручення до гардеробу своїх немовлят. Найщиннішою є ручна іменна сорочечка, вишита вручну для малечі. Автором цього тренду стала Наталія Осіпенко – майстриня з Умані, кандидатка педагогічних наук, викладачка українознавства УДПУ імені Павла Тичини. Творчий процес

майстрині щодо виготовлення іменного обрядового дитячого вбрання розпочався в 2005 році і триває дотепер. Першу іменну вишивану сорочечку вона вишила для дівчинки Насті Побірченко з Умані на крамному полотні бавовняним муліне біло-рожевих кольорів стебловими візерунками та доповнила оздоблення ручним мереживом. Нині серед щасливих власників оригінальних виробів Володя Новаківський, Дмитро Йовенко, Наталія Денисюк, Софія Терешко, Олександра Петриченко, Іван Санівський, Олександр Кучеренко та ін. Іменна сорочка Наталії Осіпенко містить архаїчні символи, обереги, орнаменти, що спрямовані на забезпечення довгого, щасливого життя новонародженого у достатку і пошані до власних традицій. Вона оздоблена датами народження, хрещення та ініціалами дитини.

Окрім вишиваної сорочечки майстриня готує вишиване стилізоване крижмо. Наталія Сергіївна майстерно прикрашає це обрядове полотно вишиваними оберегами, які символізують Рід, Дерево Роду, щасливе батьківство та материнство, важливість дітонародження.

Справжніми шедеврами стали обрядові сорочечки для Василя Василенка і Василини Богомаз, у яких символічно втілилася ідея незламності величного українського народу під час російсько-української війни. Малята теж стали своєрідними символами вічності нашого українського роду, адже іменне вбрання множить у сотні разів силу супротиву!

Сорочечки виконані давньою технікою штапівка, візерунок нагадує різдвяного павука – давнього оберегу із соломи, якого також майстерно виготовляє Наталія Осіпенко. «Саме в цей час мої вишивальні павучки набираються неймовірної сили задля продовженнях українського роду і традицій», – зауважує вишивальниця.

Льолі викохувалися на коноплях червоними і чорними нитками. Майстриня зшиває дитячий одяг виключно кольоровими нитками за допомогою техніки змережування «черв'ячок». Такий шов, за народними уявленнями, не пропускав чужої енергії, надійно оберігав дитину від хвороб і зурочень. Низ одягу та плечі, які вважалися центром сили, оздоблено спеціальними орнаментами-оберегами, що традиційно розміщувалися й навколо шиї – центру волі та розрізу пазухи – сердечного центру.

Неодмінним символом на дитячих іменних сорочках Наталії Осіпенко є вишивана лиштвою восьмикутна зірка, яка часто зустрічається в українському декоративно-прикладному мистецтві. В українській народній термінології ця зірка називається «повна рожа» (розквітла троянда), що означає Бога, Сонце, Зірку, під якою ми народилися, а також Рік-Коляду. Повна рожа є популярним мотивом на чоловічих та жіночих сорочках, а надто дитячих. На думку, майстрині, зорі – найперше, що варто вишивати нашим дітям. Багатозір'я поширене на подільських рушниках.

Ідеальна гармонія повної сім'ї та важливість продовження роду людського оспівується у фольклорі. Наприклад, у колядках:

Ясен місяць – пан господар,
Красне сонце – жона його,
Дрібні зірки – то їх дітки.

Використання обрядового іменного вбрання започатковує найкращі сімейні традиції, виховує повагу до національної культурної спадщини та моральні чесноти особистості. Зберігаймо, вивчаймо, передаваймо у спадок нащадкам найкращі вишивані традиції нашого народу! Україна переможе!

Лариса Йовенко,
доктор педагогічних наук, професор кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
e-mail: yovenko310@ukr.net

Наталія Осіпенко,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, член Національної Спілки майстрів народного мистецтва України.
e-mail: n.s.osipenko@udpu.edu.ua

Михайло Горбатюк,
автор світлин
@gorbatyuk_foto

На обкладинці — авторка дитячого вбрання, майстриня-вишивальниця Наталія Осіпенко з Василинкою Богомаз та Васильком Василенком

Література

1. Заглада Н. Побут селянської дитини : Матеріали до монографії с. Старолісся. К., 1929.180 с.

2. Маковій Г. П. Затоптаний цвіт : народознавчі оповідки. К. : Укр. письменник, 1993. 205 с.

3. Мойсєїв І. Храм української культури: (Філософія семіосфери). Від черевиків до бриля. К., 1995. С. 88–97.

4. Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Київ : Либідь, 1993. 765 с.

5. Українська родина: родинний і громадський побут / Упорядник Лідія Орел. К., 2000. 424 с.

6. Хрестоматія з українського дитинознавства. Укл. Йовенко Л. І. Умань : ПП Жовтий, 2011. 156 с.

7. Чубинский П. П. Труды этнографической экспедиции. Санкт-Петербург, 1877. 473 с.

8. Шевченко Т. Повне зібр. тв. : У 12 т. К., 2003. Т. 2. 784 с.

9. Ящуржинський Хр. Повір'я і обрядності родин і хрестин. Киевская старина. 1893. Т. XLII. С. 75–83.